

Tabor

DRAŽGOŠE – Nekdaj cvetoča vas.

Za partizani in Nemci je ostala
popolnoma uničena vas.
»Po slavnostni partizanski zmagi«.
(Foto: Družina)

TABOR
7-9 • 2013

VSEBINA

Izbrisana preteklost – Ive A. Stanič	97
Še o Hudi jami – Odmevi po Evropi – Karl-Peter Schwartz	99
Pismo Janezu Stanovniku – Ive A. Stanič.....	101
Med dvema totalitarizmoma – M. Ocepek	103
Dražgoška tragedija	105
Duh resnice	115
Povojni poboji v okolici Škofje Loke	116
Slovo	129
Ali je sprava mogoča? – Simon Lorber	131
Pj (iz Naša družina)	135
Zamolčane zgodbe iz Koroške – Ksenja Hočevar	136
Danilu Koprivici in njegovim na grob – Pavle Rant	141
Epilog	143

*Svobodni sveta
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!*

Julij–September 2013 • Ljubljana

Ive A. Stanič

IZBRISANA PRETEKLOST

Barbarin rov v Hudi jami je le ena od naštetih zgodb, ki nas opozarjajo in terjajo, da Slovenci končno odpremo oči, se dvignemo iz za zapečka in z besedo »resnica« za vse storimo nekaj za naš narod.

V osem mesečnem odpiranju grobišča, smo spoznali, da tudi močne betonske pregrade v rovu ne morejo zadržati resnice. Današnja tranzicijska levica, ki še vedno zagovarja »pridobitve NOB« sprenevedavo izraža potrebo po odkritju resnice, se kaže neprizadeta in noče sodelovati pri odkritju žrtev, ki so jih povzročili njihovi strankarski predhodniki že po koncu vojne.

Prav oni bi lahko veliko pripomogli pri urejanju naše polpretekle zgodovine, saj so otroci tistega režima, ki si je domislil, načrtoval in izvedel revolucijo.

Kot taki bi lahko posredovali vsaj minimalne ustne in materialne dokaze o delovanju takratnih komunističnih organov.

Zaukazana molčečnost je strogo prenesena na naslednike nekdanje totalitarne stranke. Ljudem takega političnega nastopa je moč in oblast močnejša od resnice.

Sicer pa nam vsa pogostejša odkrivanja grobišč ponujajo tudi drugačen pogled na to problematiko. Argumentov in dokazil je dovolj za takratno komunistično nasilje in zločinstvo. Obstajala je revolucija in v okviru nje, selekcija na naše in vaše ter iztrebljanje z orožjem ali topimi predmeti, ali pa direktno metanje živih žrtev v globoke jaške in brezna.

Mar to niso dovolj trdni dokazi za zločinska dejanja. Pokažite mi naprednega človeka ki ne bo verjel Titu, Kardelju, Kidriču, Mačku, Ribičiču, Leskošku.

Vsi so pisali o revoluciji in o ciljih revolucije, o ustvarjanju notranjih sovražnikov in o sistematičnem iztrebljanju le teh.

Sistem partije je temeljil na strahovanju in krvi. Da je bil zločinski, da je umor za komuniste legitimno sredstvo, da je zločin sestavni del takratnega sistema, že vgrajen.

Znana je celotna vojaška in policijska struktura, ki je izvajala ideološko čiščenje med vojno in predvsem v povojnem času. Pisma političnih veljakov sporočajo, da je bilo takratno partijsko nasilje silnejše od obeh okupatorjev skupaj.

Svoje nasprotnike je sistematično redčila in izvajala strašno nasilje. Je mogoče, da naša sodiča gledajo na največjo vojno tragedijo z zavezanimi očmi.? Seveda je mogoče – mogoče zato, ker so sodišča še vedno zvesta tistim svojim vladarjem, ki so počenjali zločine, čeprav so se preobrazili v grabežljive kapitaliste.

Pomislite, nekoč neustrašna vsemogoča partija, danes ni sposobna kritike totalitarnega sistema, za katerega ves demokratičen svet ve, da je bil nasilni in zločinski in za goro neizmernega trpljenja ljudi, ki ne bo nikoli v celoti razkrita.

ŠE O HUDI JAMI - ODMEVI PO EVROPI

Barbarin rov je samo eno od množičnih grobišč v Sloveniji, ki je ohranil sledove grozних zločinov iz leta 1945.

Malo pred slovenskim mestecem Laško, znanem po zdravilišču in pivu, vodi ozka cesta ob Rečici v komaj poseljeno, s strmini hribi obdano stransko dolino. Na robu iglastega gozda leži zazidan vhod v Barbarin rov rudnika Huda jama. V njem so v letih 1902 do 1942 kopali rjavi premog.

Sedem mesecev je bil ta rov grozovito delovišče rudarskega inženirja Mehmedalije Aliča, bosenskega muslimana, ki živi v Sloveniji že 33 let. Je tehnični vodja »prave jugoslovanske gradbene skupine«, v kateri so po en Slovenec, Srb, Hrvat, en bosenski musliman in en Albanec. Tu gre za nekaj, pravi, kar se »tiče nas vseh.«

Lani poleti je rudnik Trbovlje – Hrastnik dal svojo skupino na razpolago vladni komisiji za odkrivanje vojnih grobišč, da bi opravila težko in nevarno nalogo: Odpreti in zavarovati Barbarin rov, ter priti do globoko zakopanih žrtev pokola, ki so ga maja in junija 1945 izvršili slovenski partizani.

Storilci so storili vse, da bi prekrili svoj zločin in zbrisali sledove. V rovu so Alič in njegovi sodelavci po več kot 900 metrih, naleteli na prvo veliko oviro. Rov je bil v dolžino približno sto metrov zasut. Morali so odkopati 400 kubičnih metrov jalovine, opeke in gline.

Nato so prišli do opečnega zidu, zgrajenega poleti 1945, ki so

mu sledile plasti betona, gline, železobetona in nazadnje spet debel opečni zid. Ta zapora je v celoti merila več kot pet in pol metra.

Rov je bil tako zaprt pod pretvezo, da gre za končno odlagališče atomskih odpadkov.

Prvi poskus, da bi našli množični grob so leta 1990 opustili zaradi številnih tehničnih problemov. Alič in njegovi so bili bolje pripravljani.

Med potjo na delo pripoveduje, je vsak dan moral misliti na tiste, ki so morali iti po tej poti, zavedajoč se, da se nikoli ne bodo vrnili. Vendar pa to, kar so našli v rovu, ko so odstranili vse ovire, rudarjem je bilo groza, kaj bodo uzrli.

Hermetična zatesnitev rova, napravljena zato, da bi končno skrili zločin, je njegove sledove konzervirala bolje, kot v kate-remkoli do sedaj odkritem množičnem grobu. Številna trupla so mumificirana, okostje v večini v celoti ohranjena.

Barbarin rov so nekakšni Pompeji totalitarne groze. Ta ni posledica naravne katastrofe, ampak nahotena, načrtno izvedenega zločina.

Jože Balažič, ravnatelj sodnomedicinskega inštituta, ničesar kaj takega še ni videl, niti v filmu ne.

Za zadnjim opečnim zidom je ležalo prvo okostje, zraven njega pa lomilka, kakor da bi bila pravkar uporabljena. Mož je preživel pokol in je poskusil predreti sveže zgrajen zid.

Jože Dežman, ki je ravnatelj Muzeja novejše zgodovine v Ljubljani vodi raziskave, ga imenuje »begunec«.

Dva metra naprej je ležalo drugo okostje, z nogami še v čevljih. Imenujejo ga »upornik«. Lahko, da so ga v zadnji fazi množičnih eksekucij uporabili kot prisilnega delavca, pa se je poskušal morilcem upreti in se osvoboditi.

V tem rovu je polno čevljev, škornjev, žice in ostankov oblek. Preden so žrtve prisilili, da so se slekli in odložili vezi. Nekaj metrov dalje so sodni medicinci našli še kupe mumificiranih, z belo plastjo prevlečenih trupel, ki so ležala do dva in pol metra visoko eno na drugem.

Na mnogih lobanjah so videti luknje od strelav. Po vsem videzu, so se morale žrtve uleči na svoje že mrtve tovariše in so bili usmrčeni s strelom v glavo. Druga nasilja kažejo znake brahialnega nasilja, kot da so bile žrtve pobite s krampi in železnimi drogovi. Nekateri so bili najbrž še živi, ko so naložili nanje druge žrtve.

Sodni izvedenci so našli momijo, ki je z roko objemala nožno protezo.

Rov je bil meter za metrom napolnjen s trupli posutimi z apnom. Tudi prvotne domneve, po katerih naj bi bile žrtve zastrupljene s plinom niso bile potrjene.

Množični umor se je tu dogajal v industrijskem obsegu. Usmrtitve so bile ročno delo – ne moderno, v duhu 20. stoletja.

Ive A. Stanič

PISMO JANEZU STANOVNIKU

Janez Stanovnik, predsednik ZZB NOB. Vašemu predhodniku Ivanu Dolničarju sem kar nekajkrat prek javnih občil naslovil razna vprašanja, pa mi ni nikoli odgovoril. Zadnji dogodki dobesedno kličejo, da nekatera vprašanja ponovim, nekaj pa dodam.

Pričakujem, da mi boste v doglednem času odgovorili, saj gotovo premorete toliko moralne moči in strpnosti, da se lahko

soočite tudi z drugačnimi pogledi na našo polpreteklo zgodovino. Pojasnila so naslednja:

V vaših programskih usmeritvah zavračate zlonamerne in zgodovinsko netočne interpretacije, ki zadevajo NOB. Ali se Vam zdi, da je mogoče opaziti kakršnokoli zlonamernost ali netočnost pri odkritju grobišča v rudniškem rovu sv. Barbare v Hudi jami?

Ker vas statut zavezuje, da morate skrbeti za grobišča, zakaj ne obiščete desetletja skrivnostni rudniški jašek v Hudi jami in poskrbite za pietetni pokop nesrečnikov, ki so jih umorili partizani?

Kaj ni odkritje pri Laškem za vašo organizacijo tako pomemben in izjemen dogodek, da bi ob njegovem odkritju morali organizirati posebno žalno prireditev, vi pa namesto tega organizirate srečanja kot so: Po poteh partizanske Jelovice, Pohod na Dražgoše, Rašico, pohod na Frankolovo!

Je pobijanje na grozovit način usodno vprašanje za slovenski narod, ali je drugorazredna tema, nevredna pozornosti, kot je dejal bivši predsednik države Danilo Türk? Gre pri odkrivanju grobišč za slovenski narod, ali s temi opravili povzročamo razdor med Slovenci?

Se pridružite Wiesenthalovem mnenju, da v imenu prihodnosti ne smemo pozabiti preteklosti, ali pa zagovarjate Kučanovo tezo, ki trdi obratno, namreč da je pomembna prihodnost in ne preteklost?

In še, če je Josip Broz vedel in odobril umore je potem zločinec? In če je zločinec, zakaj ne obsodimo sistem, na čelu katerega je bil prav on?

V kateri civilizirani državi slavijo zločince, jim postavljajo spomenike, z njihovimi imeni označujejo ceste, pomembne ustanove in prireditve?

Se strinjate Janez Stanovnik, da nas množična grobišča (ki jih bo kmalu tisoč), resno opozarjajo, trkajo na našo vest, predvsem na vest tistih, ki so jim odvzeli najsvetejše – njihova življenja?

Kaj mislite ob grozni moriji?

Na kratko in vsem razumljivo: Ali boste sistem, ki je povzročil našemu narodu veliko rano, da nas je potisnil na rob izginotja, še naprej zagovarjali, ali pa se boste pokazali resnicoljuben in pokončen mož?

M. Ocepek

MED DVEMA TOTALITARIZMAMA

Začetek upora in prvi partizani

Kljub nemškemu pritisku in raznarodovanju posamezni slovenski javni delavci na Gorenjskem niso izgubili poguma, temveč so tako v začetku okupacije začeli misliti na podtalno organizacijo, pomoč preganjanim rojakom in odpor proti Nemcem, najprej v začetku pasivne resistance, pozneje pa v obliki resnejšega odpora.

Že junija 1941 so se v ta namen sešli pri Šent Joštu nad Kranjem k tajnemu posvetu nekateri javni delavci vseh strank in prepričanj. Glavno besedo so imeli krščanski socialisti. Sklenili so, da je treba organizirati enoten nastop proti Nemcem.

K posvetu so bili povabljeni tudi komunisti, ki pa so že tedaj imeli svoje načrte. Ko so se kmalu po napadu na Sovjetsko zvezo, pojavili na terenu prvi ilegalci, je odšlo mednje več krščanskih socialistov in liberalnih nacionalistov.

Partijci so začeli v večjem številu odhajati na teren šele po skupnem sestanku kranjskega in jeseniškega komiteja KPS (17. julija). CK je poslal mednje tri sposobne organizatorje: Staneta Žagarja, Marjana Dermastja in Toma Brejca.

V odborih OF, ki je v začetku kazala zelo narodni obraz, so imeli večino krščanski socialisti in liberalni nacionalisti. Kljub temu pa so bili pri formiranju čet najbolj vplivni Komunisti, ker so imeli že pripravljene načrte čet in ker so osvobodilno borbo najbolj glasno zahtevali. Perter Mesec, že pokojni je rekel: Tako čudni so ti ljudje z rdečimi zvezdami, to so komunisti.

Do prvega spopada z Nemci je prišlo že 8. avgusta na Rženovem robu.

V boju so padli trije partizani Drugi partizani so se razbežali na več krajev.

Cankarjev bataljon, ki je imel 70 moških, je hotel uresničiti množično »gorenjsko vstajo«.

Cankarjev bataljon je 12. decembra uspel v Selški dolini z napadom iz zasede na nemško patroljo pod Mladim vrhom. Nemci niso imeli mnogo možnosti za odpor.

Na cesti je obležalo 45 mrtvih policistov in 4 ranjeni.

Kasneje so se partizani premaknili v Poljansko dolino kjer so mobilizirali nad 200 novincev. Potem, ko so uspešno odbili nemški napad na Pasji ravni so se odpravili proti Dražgošam.

DRAŽGOŠKA TRAGEDIJA

Na silvestrovo 1941 so v vas prišli partizani Cankarjevega bataljona, s tem pa se je v vasi naselil velik strah pred nemškimi represalijami, ki so bile namenjene vsem, ki jih ne bi (parizanov) prijaviли. Da bi se temu izognili, so v dogovoru s partizani prijaviли njihov prihod in dobili zagotovilo, da se jim ne bo zgodilo nič hudega, če partizani odidejo iz vasi.

Vaščani so partizane prosili, da naj odidejo, vendar pa so ti prošnjo sprejemali s tako nejevoljo, da je Dražgošane prisilila k molku, ker so zagotavljali, da bodo vaščane branili.

Pogajanja pred spopadom

Poglejmo bolj natančno, kaj se je v resnici pred nemškim napadom v vasi.

Cankarjev bataljon sta vodila Jože Gregorič, ki je sodeloval v španski državljanski vojni, in Stane Žagar, ki je bil od ustanovnega kongresa leta 1937 na Čebinah član CK. Med vojno je bil določen za sekretarja komunistov za Gorenjsko.

V Dražgošah je bil politični vodja, zato je imel vedno imel prvo in zadnjo besedo.

Vodstvo se je nastanilo pri Jelencu (pri Birtu).

Takoj so k njim prišli trije domači odposlanci in jih prosili, naj gredo kam drugam, sicer se bodo Nemci znesli nad vasjo.

Komunistično vodstvo ni uslišalo njihovih prošenj, da jih vsaj prijavijo, kar bi bilo za vso vas najbolje. Tako bi grožnje okupatorja izgubile podlago za nemško nasilje, »gošarji«, pa bi iz kakršnegakoli vzroka vas zapustili.

Prosimo pa tudi tistega, ki bi to storil, da ne bi imeli za »izdajalca«!

Ljudje so namreč že vedeli, s kom imajo opravka in kaj pomeni v partijskih očeh biti izdajalec, saj je prav Cankarjev bataljon v začetku decembra 1941 ubil 10 Slovencev iz tega napačnega vzroka.

Vedeli so tudi, da ti ljudje, ki so prišli v njihovo vas, nimajo nobenega občutka za njihovo gorje, ki bi s tem nastopilo.

Kjerkoli so partizani »izzivali«, so ljudi prepustili na milost in nemilost okupatorjevemu maščevanju.

V vasi so že prejšnji večer vedeli kaj jih čaka, povedali so tudi naslednje:

»Gošarji pravi jo, da se od tu ne bodo umaknili. Če pridejo Nemci, se bodo tolkli. Niso dovolj močni, da bi zadržali nemški napad. Njihova taktika je: »Udari in izgini«.

»Gošarji« jo bodo »pobrisali«, potem pa gorje nam.

Poglejte samo, kaj piše na zadnjem plakatu: »Vsak, kdor sodeluje z banditi, jim nudi zavetja, z njimi simpatizira, bo brezpogojno in neusmiljeno uničen!«

Kakor veste so Nemci pri izvrševanju groženj peklensko doslednji. Groza me je, če pomislim na vse to!«

Na navzoče je legla težka mora.

»O, da so morali priti prav v našo vas.! Mučno tišino je pretrgal drugi, ki je tolažil, da tako hudo pa spet ni.

Bili so na Mohorju, v Rovtu, na Poljanski dolini, pa se je povsod srečno končalo.

Ne bi bilo lepo »gošarje« ovajati Nemcem. To ne bi bilo lepo. Gorje tistemu, ki bi si zaslužil ime »izdajalca!«

Vaščani so se dogovorili, da izberejo tri može, ki se bodo pogovarjali s partizani.

Šli so torej k partizanom v »štab« in vodstvu povedali za svojo bojazen. Dobili so odgovor:

Partizan Žagar jim je zatrdil, da je nemška vojska tik pred razsulom, Rdeča armada napreduje. »Pojdite v dolino in povejte Švabom, da se jih ne bojimo. Sprejeli jih bomo kot prave vojake! Dražgoše pa ne pustimo!« je zaključil Žagar. Pritrdilno besedo je imel tudi Gregorič.

»Če je že tako, vam dovoljujemo, da nas prijavite, če mislite, da je tako najbolj prav.

Povejte jim, da je nas nad 500, da jih bo vsak dan več in da so dobro oboroženi, je še dodal.

Komunisti so zasledovali le en cilj: to je fanatično prepričanje, da morajo Nemce tako izzivati, da bo šel glas o njih močno in daleč. (Za umik na Jelovico, pa so bile Dražgoše zelo primerne.) Kaj bo z vaščani in vasjo, o tem partizani niso razmišljali.

Če bi jih hoteli rešiti, bi jim rekli, da naj se umaknejo, saj je bila pot proti Jelovici odprta. Prav ta slepa neodgovornost, je bila vodjem partizanov nepomembna.

Dražgoše so bile zaradi kritega hrbta zelo primerne za obrambo.

Mitingi

Na Novega leta dan popoldne so partizani hodili po hišah in ljudi klicali na miting v Prosvetni dom, kjer je Žagar med drugim govoril, »da je nemška zver v zadnjih krčih in da so ji ure štete«.

Na mitingu je Žagar vneto razglasil »Dražgoško republiko«!

Dne 4. januarja je bila nedelja in v Sokolskem domu so spet napovedali miting. Prišlo je več ljudi tudi od drugod, kajti razvedelo se je po vsej okolici o »Dražgoški republiko«. Ljudje so

kljub nevarnosti prihajali obiskovat »osvojen« vas. Spet sta nastopila Gregorič in Žagar in zatrjevala: »Nemci vedo,«kej« smo, pa jih je strah priti. Če bi pa slučajno prišli, jim bomo že pokazali, kdo in kaj smo!«

Nemci nam pravijo »banditi« Ljudje, ki nas vidijo radi nas imenujejo komuniste, preprosti ljudje pa nam pravijo gošarji, gmajnarji.

Toda mi smo narodno osvobodilna vojska, mi smo partizani, ki se borimo za izgon okupatorja in za nov, pravičnejši red.

Vi, ki se v potu svojega obraza trudite za svoje življenje. Boste še naprej obdelovali zemljo, ne boste pa plačevali davkov, samo če boste hoteli tu ostati.

To so bile besede posebno všeč kmetom, ki so bili navdušeni.

Jasno je, da večina vaščanov ni verjela v te obljube, sploh pa ne v partizansko zmago, ker so bili prepričani, da so Nemci še premočni in ne bodo mirno gledali »gošarjev« v vasi.

Spopad

Na dan Svetih treh kraljev, je bil še en miting v Sokolskem domu. Spopad se je neizogibno bližal. Nemci so začeli dovažati v dolino, policijske in vojaške enote. Negotovost in strah se je upravičeno stopnjeval.

V petek, 9. januarja dopoldne, so začeli Nemci obstreljevati in napadati Dražgoše. Napad ni uspel in je Nemcem prinesel precej izgub. Pogorela je že prva hiša na Pečeh.

Nekaj družin iz tega zaselka se je umaknilo čez Jelovico proti Podblici.

Tudi celodnevni sobotni napadi niso bili uspešni. Granate so padale v vas ter jo rušile in zažigale več hiš. Ljudje so bili v

kleteh molili, tolažili jokajoče otroke in trepetali pred granatami.

Nekateri vačani so se rešili z begom skoz visok sneg na strmo Jelovico. Antonija Lotrič je kasneje izjavila: »V petek se je začel pekel. Ko sem zjutraj prišla po seno za kravo, je začelo žvižgati med drevjem. Obstala sem vsa trda in gledala, kako je cefralo veje oreha.

V soboto ponoči je mož prišel z Jelovice, kjer je gozdaril.

Ko pa smo v nedelo videli, da je vas praktično razdejana in, da se partizani pripravljajo na umik, smo pohiteli tudi mi. Najmlajšega smo dala kar v koš«.

Nemci zasedejo vas - likvidacije

Nemci so v nedeljo, 11. januarja, zavzeli najprej zaselek Jelenšče. Pred očmi žena, mater, sester in otrok so pred Gregorčičevo hišo ali na begu ustrelili dvajset mož in fantov. To so bili:

Primož Ambrožič – Martinc, 67 let

Vinko Benedičič – Grgorčev – pastir, 12 let

Tomaž Berce – Peskar, 65 let

Anton Bešter – Polakov, 12 let

Peter Frakelj – Kajžen, 60 let

Zdravko Frakelj – Kajžen, 17 let

Janko Habjan – Ožbic, 32 let

Franc Jelenc – Bolčarjev, 17 let

Leopol Jelenc – Bolčarjev, 17 let

Maks Jekenc – Bolčarjev, 20 let

Matija Jelenc – Blčarjev, 51 let

Anton Lotrič – Markonov, 11 let

Franc Lotrič – Markonov, 16 let

Franc Lotrič – Tomažovc, 60 let

Ciril Lotrič – Gregorčev, 18 let

Jakob lotrič – mežnar, 66 let

Tomaž Lotrič – Lovrih, 50 let – na begu

Stanko Marenk – Prstoten, 29 let

Jakob Šolar – Ožbic, 60 let – na begu

Rezika Šolar – Koritnikova, 3 leta – zadeta od drobca granate

Z Jelenšč so Nemci odpeljali nekatere vaščane v Lajše, kjer so jih po treh dneh v gostilni »pr Štih« spustili.

Dražgoščani so spoznali kako prazne so bile obljube partizanov, da jih bodo branili.

Zbežali so na Jelovico, njih pa prepustili razjarjenim vojakom.

Zakaj je bilo treba toliko gorja v vasi, zakaj toliko smrti nedolžnih?

V ponedeljek so Nemci prišli v zaselek Pri Cerkvi. V župnišču so sklicali vse moške in jih čez noč zaprli v klet. Nasledni dan so enega mladoletnika in tri starce izpustili, druge pa postrelili. Zjutraj so bili sežgani, ali živi ali mrtvi, ni znano. Ljudje so našli v župnišču in Prosvetnem domu le ožgane kosti osemnajstih vaščanov. Ti so bili:

Alojz Ambrožič – Martinčov, 30 let

Jože Bretocelj z Rudna, 22 let

Miha Havbjan – Šimnov, 36 let

Tomaž Habja – Šimnov, 30 let

Ignac Habjan – Šimnov, 20 let

Tomaž Jelenc – Pavlnov, 24 let

Jernej Jelenc – Dobre, 32 let

Janez Kavčič – Hkavščov, 55 let

Peter Kavčič – Bitec, 45 let

Janez Megušar – Kopčev, 30 let

Vinko Megušar – Kopčev, 27 let

Filip Mlinar – organiast, 36 let
Peter Prevc – Markov, 24 let
Rafko Prevc – Markov, 21 let
Janez Šmid – Kovačev, 29 let
Gregor Šmid – Urbanovc, 39 let
Tomaž Šoler – Mažev, 29 let
Albin Šolar – Mažev, 28 let
Franc Lotrič – Žtihelnov, 17 let
Alojz Petrovč – Tinin, 37 let
Marija Šolar – Kolendrova, 36 let – mati petih otrok ranjena,
umrla na Golniku.

Pokojne je pokopal nemški duhovnik Rudolf Besel, ki je deloval v Škofjeloški dekaniji. Svojem teh novih žrtev so se porajale podobne misli, kot svojem žrtev z drugega konca vasi.

Poleg tragike, izguba svojcev, so gledali, kako gorijo njihovi domovi. Nekaterim je uspelo pravočasno zbežati proti Jelovici. Začasno so se naselili v gozdarskih kočah na Rovtarici, 81 ljudi.

Tisto nekaj, ki pa so ostali v vasi, pa so Nemci prepeljali v Šentvid. Po šestih tednih pa so jih prepeljali v Selca in jih tam izpustili.

Ker takrat Dražgoš ni bilo več, so si morali poiskati zatočišče pri sorodnikih ali znancih. Med tem so okoličani odpeljali nekaj stvari.

Tako kruto maščevanje je treba pripisati brezpotrebno izzivanje Nemcev. Omeniti pa je treba, da so Nemci imeli velike izgube. Na kranjskem pokopališču je pokopanih 45 padlih Nemcev.

Nemci so v vas prišli zelo razjarjeni. Ob ropanju hiš so prišli tudi do žganja, ki ga je bilo v Dražgošah veliko, kar je njihovo maščevalnost še povečalo..

Vas zravnana z zemljo

Vse to Nemcem še ni bilo dovolj. Februarja 1942 je prišel v Dražgoše vod minerjev in minirali so poldrug mesec. Luknje so zvrtili na vsak meter zidu, tako da se je hiša pri miniranju sesedla na kup. Preden so porušili cerkev, so zaradi prošenj, dovolili razstaviti in odpeljati oltarje.

Po vojni so preživeli Dražgošani popisali škodo. Vseh uničenih stavb: hiše, hlevi, šola, cerkev, župnišče, domovi, kapelice čebelnjaki, in žičnica. 3429 kosov hišne opreme. Zgorelo je 130 kosov vozov in sani, 686 kubikov lesa in okoli 300 ton živilske krme,

Čeprav so Nemci dovolili odpeljati večino govedi, so Dražgošani izgubili 16 konj, 74 krav in telic, 42 prašičev, 52 ovac in 470 perutnine.

Največja izguba pa so bili naši možje in fantje. Z enega konca vasi 20, z drugega 20, Rezika šolar 3 leta, Marija Šolar mati petih otrok.

Ob tej strašni tragediji, ki je bila domišljija v glavah predrznih komunističnih vodij, je plačala vsa vas, zravnana z zemljo, z mrtvimi vaščani, s preživeli, prestrašenimi ljudmi, izropani najosnovnejših potreb in domov.

Dražgoš ni več. Vsaka družina ima svojo žalostno zgodbo. Vsem pa je bilo skupno, da so ostali brez doma, brez premoženja. Vprašanje vseh pa je bilo: ZAKAJ VSE TO?

Maksimilijan Ocepek, ki je bil veliko let Dražgoški župnik opisuje:

Nekaj mesecev po prihodu v Dražgoše, leta 1960, ko sem podrobno spoznal dražgoško vojno in povojna dogajanja, sem v začetku januarja dočakal obletnico tragedije.

V baraki, katera je bila cerkev, sem opravil sveto mašo za vse padle iz vasi. Pri maši sem občutil globoko sočutje z materami, očeti, ženami in otroki padlih.

Čez dan sem prizadeto poslušal radijska poročila o bunem proslavljanju »slavne Dražgoške bitke.«

Ta proslava je bila pred šolo, od leta 1967 pa pred spomenikom na prostoru, kjer je bila prvotno namenjena zidavi nove cerkve. K spomeniku so 24. oktobra z blagoslovljene zemlje na pokopališču prenesli posmrtno ostanke dražgoških žrtev.

Dražgoško bitko so hoteli ovekovečiti s televizijsko nadaljevanjo, pa je zamisel propadla. Posnetega filma, pa Dražgošani niso sprejeli. O pieteti ni govora.

Kako so ravnali partizani

Partizani so imeli v tridnevnem spopadu 9 mrtvih in 11 ranjenih. 13. januarja, pa je na Mošenjski planini padlo 12 partizanov, ki so se umikali iz Dražgoš, 5 pa je bilo ranjenih.

Krivdo za partizanski poraz v Dražgošah, so komunisti ves čas valili na druge. Krivi so bili vsi, samo partizani ne. Lotili so se »domaćih izdajalcev«.

11. januarja 1943 so ubili Antona Peternela iz Lajš, samo zato ker je moral Nemcem kazati pot do Dražgoš.

Franca Habjana iz Češnic očeta šestih otrok so 24. julija potegnili iz postelje in ustrelili. Glavna tarča je bil selški župan Franc Benedikt iz Dolenje vasi. Ko se je 23. avgusta vračal iz službe, so ga pričakali v bližnjih Selcih in nanj streljali. Na poti proti Golniku je v spremstvu svojega sina in hčere umrl.

Franca Turnška s Strpnika, Janeza Jelenca iz Golice ter Leopolda Benedikta in Štefana Rakovca iz Dolenje vasi so obtožili sodelovanja z županom. Zadela jih je enaka usoda kot župana.

Pravi pokol pa so partizani naredili 27. januarja 1943 v Dolenji vasi na Benediktovi žagi. Usmrtili so županovo ženo Ano, sina Franca, delavca na žagi, Franca Podreko, njegovega bratranca, gostilničarja Jurija. Ubili so še šesto žrtev, Potočnika, vendar je ta na napadalce vrgel bombo, potem pa z družino zbežal na Koroško.

S svojo bitko v Dražgošah so komunisti hoteli zlomiti nacistične načrte, Doživeli pa so nasprotno, še pospešili so jih.

Vso krivdo za uničenje Dražgoš nosi komunistična partija, s svojim zločinskim, neodgovornim dejanjem »narodnih herojev«. Ti so bili: Stane žagar, Jože Gregorič, Lojze Kebe. Ti so odgovorni, da so prišli v vas in se tam za ceno uničenja Dražgoš in ljudi spopadli z Nemci, vaščane pa prepustili nemškemu maščevanju. Vsi ti »heroji« so padli. Vsako leto pa je praznovaje »slavne« Dražgoške bitke, ki je namerno sprenevedanje v potvarjanju resnice, navadni partizanski cinizem.

Torej uspeh je bil »tako velik, da ga trenutno nismo mogli prav oceniti«, pravi partizan Cankarjevega bataljona, po umiku iz Dražgoš.

DUH RESNICE

Daj mi moč za odpuščanje
služabnikom resnice:
ki služijo laži;
služabnikom vzgoje,
ki ustvarjajo nered;
služabnikom vere,
ki odvrtaajo od Boga;
služabnikom ljubezni,
ki sejejo sovrašтво.

Duh resnice,
daj mi modrosti;
da bom slišal kar ne slišim,
in ne le tega, kar govoričijo;
da bom videl, kar moram videti
in ne le tega, kar vsiljujejo;
da bom delal, kar moram delati
in ne le tega, kar moram delati;
da bom veroval, kar Ti razodevaš
in ne tega kar oni oznanjajo.

Duh resnice,
daj mi zaupanje vase,
da bom izropano srce
zopet napolnil z ljubeznijo!

Pj (iz: Naša družina)

POVOJNI POBOJI V OKOLICI ŠKOFJE LOKE

Na gradu v Škofji Loki je partizanska oblast imela zapore. Pred vojno je bil tam uršulinski samostan, ki pa so ga Nemci takoj razpustili in sestre izselili.

Na gradu so uredili svoj štab. Komunistična oblast se je tam kruto izživljala nad političnimi nasprotniki, ki so jih Angleži vrnili s Koroške. Med njimi so bili tudi nekateri domačini, ki so jih pozivali, naj se javijo novi oblasti.

Samo iz župnije Sorica jih je bilo 19 in se zanje ne ve, kje so jih umorili, ali v okolici Škofje Loke ali v Kočevskem Rogu. Nekatero Transporte z domobranci, med katerimi so bili fantje iz Selške doline, so partizani prepeljali v Škofjo Loko. Iz Kranja so jih vodili v dolgih kolonah, jih pretepali in zasramovali.

Mitja Ribičič
ob »čistki«

Zahtevali so, da so legali na tla, vstajali in hodili nazaj. Ljudje ob cestah so jih gledali sočutno in solznih oči. V gradu so jih pretepali in z njimi ravnali, kakor se je komu zdelo. Vsak partizan se jih je privoščil po svoje.

Domobranske oficirje in mladoletne so ločili od ostalih. Na morišča so jih odvažali ponoči in jih brez vsakega zaslišanja pobili. Ta morišča se nahajajo v okolici Škofje Loke: pod Lubnikom in Blegošem. Crngrobu in v Soteski!

Prva priča:

»V samostanske sobe so nas natrpali, kolikor se nas je sploh dalo. Ko smo šli po hodniku so nam odvzemali osebne stvari: ure, verižice, prstane, denar, nalivna peresa in kar smo imeli po žepih. Nahrbtnike in kovčke smo morali pustiti na hodniku.

Hrane in vode nam niso dali tri dni. Četrty dan pa so nam dali nekakšen krop v umazanih piksnah. Partizani so časovno prihajali v sobo in vse vprek pretepali z biči in puškinimi kopiti. Nekateri v sobi so jokali, drugi so bili mirni. Tudi molili smo, da nas reši Bog.

Poleg vojakov in civilistov, ki so prišli za nami, so bili zaprti tudi civilisti, ki so jih pobrali po domovih. Zaprte so bile cele družine z mladoletnimi otroki. Tudi otroke so pretepali.

Iz mesta je gruča terencev prihajala vsak dan s spiskom oseb. Iskali so domobrance. Katere so našli so jih odpeljali v temnico, kjer so jih slekli in sezuli.

»To so bila ljudska sodišča«, ki so brez zaslišanj in obsodb pobijala in zapirala.

Druga priča:

Tisti dan so si partizanke zaželele posebno zabavo. Izmisle so si areno v kateri naj bi nastopali mi in topli drug drugega. V to areno sem bil poklican dvakrat.

Prvi bi me moral udariti domobranec nasproti mene, pa se me je le rahlo dotaknil mojega lica. »Tovarišice« so kar zacepetale nad tako predrznostjo. Titovci so navalili na njega in ga zbili po tleh.

Ko se je dvignil, je prišla vrsta na mene. »Nasprotniku« nisem hotel vračati z udarci, zato so padali udarci titovcev po meni. Koliko in kam, nisem štel.

Igro so hoteli imeti odigrano, zato so jo ponovili še štirikrat. A ko so videli, da jim nočeva ustreči, so naju komaj živa pognali v bunker.

Naslednji dan je Zariglovec poučeval celotni bunker takole: »Če ti bo titovec očital, da si pobil dva, odgovori da deset. In zasliševalni sodnik je mirno pisal številke s pripombo »Deset zverinsko pomoril.«

Stanko Semič - Daki, narodni heroj, poklicni mesar tudi pri partizanih

Če je pri zaslišanju kak domobranec zanikal kakšen uboj, je Titovec kljub temu pod ime domobranca zapisal: »Enega zverinsko ubil«. Takih zasliševanj še nisem videl nikoli.

Tretja priča:

Preteпали so nas kar naprej. Nek partizanski major nas je tepel z pasjim bičem, zraven pa se je norčeval: Dobro so vas potegnili ti

Mitja Ribičič, ki je bil po pričevanju prič povsod, kjer so se zgodili zločini, še vedno nič ne vidi, ne sliši in ne govori.

prekleti Angleži, saj so sami prav take barabe. To je sploh narod barab in reakcionarjev, s katerimi bomo mi obračunali s pomočjo bratske Rusije. Le zapomnite si, tudi na Koroško se bomo še vrnili. Če s politiko ne bo šlo, pa s silo. Rusija nam bo pomagala.

Naj na tem mestu povem, da je bilo več kot polovica gorenjskih domobrancev nemških dezertarjev z ruske ali z angleške fronte. Nemci so nas pregnali kot anglofile, kar smo tudi bili,

Franc Rozman - Stane, »narodni heroj« ali le izvrševalec revolucionarnega projekta?!

zdaj pa so nas Angleži, v katerih smo gledali zaveznike in rešitelje, kot germanofile vrnile v partizanske roke, da nas sodijo kot zločince.

Četrta priča:

Morala med fanti je bila vseskozi na višku. Komunisti so vedno iskali oficirje in podoficirje, a nihče ni nikogar izdal. Ko so nas topli, smo morali vpiti:

»Rupnik, usmili se nas, Rupnik, reši nas«!

Peta priča:

V sredo zjutraj, 30. maja 1945, so nam na hrbtu zvezali roke in nas tako pustili do večera. Zvečer so nas postavili v vrsto in nas po dva in dva zvezali z žico pod rameni. Po sredini so nas povezali še z vrvjo. Ponoči so nas odgnali, češ da gremo proti Ljubljani.

V resnici pa smo šli iz gradu v nasprotno smer, proti gori Lubnik v Poljanski dolini. Po nekako eni uri smo se ustavili pred veliko jamo.

Takoj, ko smo obstali, je na nas zaropotalo od vseh stani. V tej skupini je nas bilo 42. Streljali so nas z brzostrelkani in mitraljezi.

Prav tolikšna skupina je bila tudi za nami. Verjetno je bilo takih skupin še več, a jih v temi nisem videl.

Po prvih rafalih sem ušel iz grupe in se rešil sam. Rešil sem se, ker sem že po dnevi razrahljal vezi na rokah in na hrbtu. Tako sem otipal nož, ki sem ga imel v bluzi. Z nožem sem med potjo na morišče prerezal žico, kar pa k sreči komunist ni opazil.

Eden izmed glavnih »junakov« dokumentarca o zamolčanih je Edvard Kardelj. Junija 1942 v pismu voditeljici VOS-a Zdenki Kidrič ukazuje: »Naj nauče ženske streljati, zastrupljati in vse mogoče. Po mojem se sedaj začinja tista vrsta vojne, ki je že na pol državljanska in v kateri ujetniki ne obstajajo niti kot pojem niti kot dejstvo. To je, ko se kolje vse, kar pride pod nož.«

Ko se je zdanilo, sem gledal kraj, kjer so nas pobijali, v okolici Škofje Loke pri Crngrobu. Preden so nas odgnali na morišče, so mlade stražarje zamenjali s starimi partijci.

Ljudem so govorili, da gredo v delavske bataljone v Ljubljano. V resnici pa so nas po hudem mučenju vsak večer streljali.

Vračanje prisilnih mobilizirancev v nemško vojsko

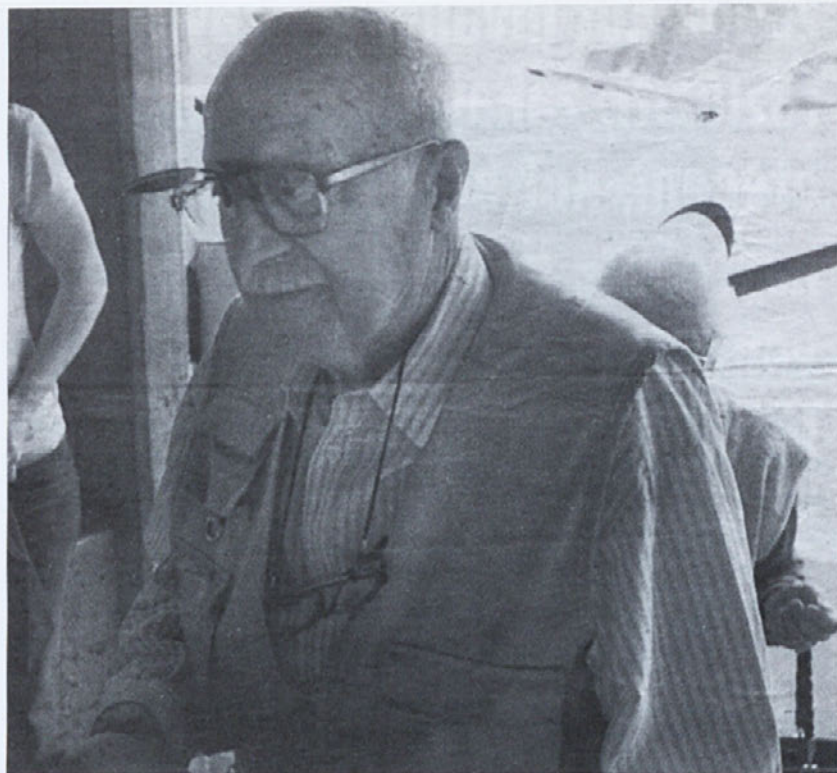
Nevarno je bilo tudi za tiste, ki so bili mobilizirani v nemško vojsko in so se vračali domov. Eni so se srečno vrnili, druge so imeli za sumljive novi oblasti, zato so nekatere zahrbtno umorili tik pred domom.

Oseba, ki je morala v nemško vojsko, se takole spominja vrnitve domov:

»Iz ruskega ujetništva smo se vrnili leta 1946. Do prihoda v Jugoslavijo so bili vagoni vlaka odprti, ko pa smo prišli na mejo so jih zaprli. V Kikindi so nas razporedili po vagonih, tako da smo v sprednje vagonne prišli tisti, ki smo imeli najdlje do doma, torej Slovenci.

V Ljubljani pa so z nami najprej zelo ostro ravnali. Ko smo izstopili iz vagonov, smo se morali postaviti v kolono po štirje in se prijeli preko ramen. Na vprašanje enega izmed ujetnikov, zakaj, mu je partizan zelo ostro odgovoril.

Šli smo mimo pokopališča in že mislili na najhujše. Za zidom, mimo katerega smo šli, pa smo zagledali pred seboj razsvetljeno stavbo. Ko smo prišli tja, je nekdo od partizanov spoznal svojega brata in ga objel. Napeto stanje se je nekoliko sprostito. Tako, da smo vprašali, zakaj so z nami ravnali tako grobo. Rekli so, da so mislili, da smo ustaši.

**Ironija usode: le kaj bi Mitja Ribičič pred
petinpetdesetimi leti rekel nekemu, ki bi si upal
podvomiti o nürnberškem sojenju?** (Foto: Blaž Samec)

Nato so nas razdelili po sobah in nas popisovali, po teh popisih pa spuščali domov. Čudno se mi je zdelo, kako da je nekdo, ki je bil že vprašan, četrtri dan še med nami. Pa mi je odvrnil, da so ga vprašali, kako, da je v Rusiji in je odgovoril, kako da dejansko je. Zato so ga zadržali nekoliko dlje.

Po popisu so me izpustili. V Škofji Loki sem se moral javiti na Ozni. Preden pa sem prišel tja, je že v Škofji Loki nekdo, ki ga nisem poznal, pristopil k meni. Po obleki me je namreč poznal,

da se vračam iz ruskega ujetništva in me opomnil: »Ti, pazi se! Taki kot si ti, izginjajo tik pred domom«!

Šele ponoči sem se vrnil domov.

Izgon družin v Avstrijo

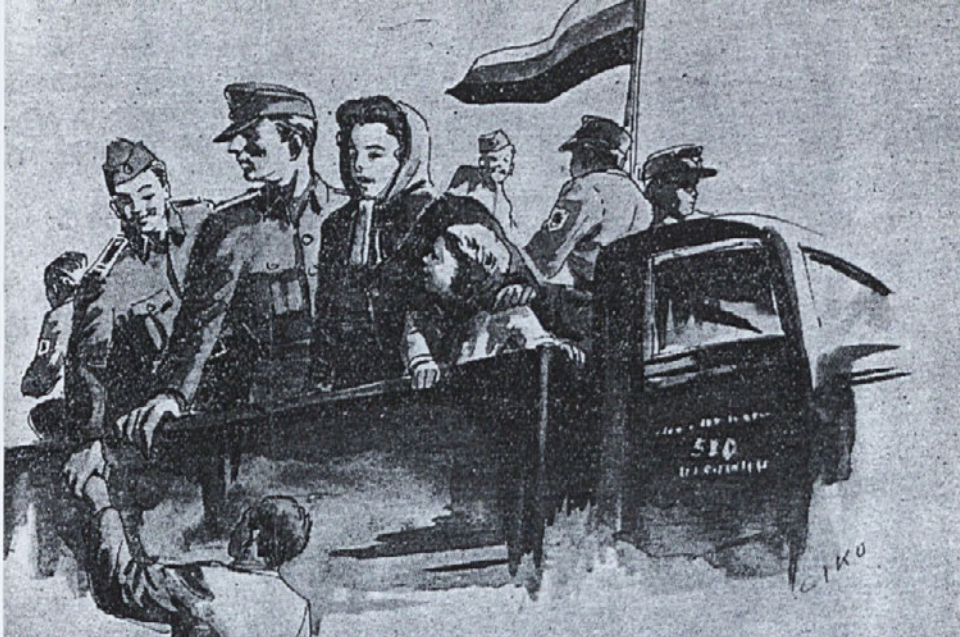
20. decembra so oznovci prišli v Sorico in Spodnje Danje. Povedali so nekaterim družinam, kjer so jih imeli za nemškutarske (za veleposestniške), da jih bodo za nekaj dni preselili.

Določeni so si v petnajstih minutah smeli vzeti s seboj nekaj najnujnejših stvari. Izpraznjene domačije pa so oznovci zapečatili. Z območja Selške doline so komunisti pregnali osem družin in eno iz spodnjih Dan. Dve družini iz Torke, štiri družine iz Sorice, dve družine iz Zalega Loga in tri družine iz Davče.

Pregnane so najprej zaprli v barake na kranjski železniški postaji. Naslednji dan pa so jih v živilskih vagonih odpeljali v bazo v Hrušico, kjer so bili zaprti ljudje iz drugih krajev, med njimi pisatelj Karel Mauser. Bilo jih je več kot sto. Pazniki so jim rekli: »Ne selimo vas mi, ampak vaši sosedej«.

Po osmih dneh so zaprte v živinske vagone peljali proti Ratečam, kjer so jih razdelili, tako, da so nekatere takoj odvedli proti prelazu Koren in jih od tam pregnali v Avstrijo, druge pa odpeljali v Maribor in jih zaprli v semenišče, ki je bilo popisano z različnimi napisi kot: »Izruvali smo zadnji fašistični plevel iz naše domovine«.

Po treh dneh, na Silvestrovo so jih peljali proti Šentilju. Celo noč so hodili v mrazu, tako, da je marsikdo omagal in se na pol mrtev zgrudil na tla. Okrog četrte ure zjutraj so prišli do meje, kjer jim je eden izmed oznovcev rekel: »Tam čez so Angleži, ki vas bodo pobili, če pa pridete nazaj, vas bomo pa mi.«

»Gremo v Palmanovo!«

Pregnane slovenske družine so se čez noč razkropile po bližnjih kmetijah, naslednji dan so jih pa Angleži peljali v Straz, kjer so jih pregledali zdravniki. Po enem mesecu so jih odpeljali v Lipnico, od tam pa po treh mesecih v Judenburg, kjer so bili taboriščniki Slovenci, več kot tisoč. Tisti, ki pa so jih pregnali čez Koren, pa so bili v taborišču Spittalu oziroma Lienzu.

V taborišču so organizirali slovensko šolo, pa tudi verouk. V Judenburgu je bilo sedem slovenskih duhovnikov. Otroci so šli tudi k birmi, ki jo je delil papeški delegat Josip Jagodic.

Ves čas izgnanstva pa so si izgnanci iz selške doline prizadevali za vrnitev domov, vendar pa so bile njihove prošnje vse zavrjene.

Šele po skoraj dveh letih izgnanstva, ko je v taborišče prišel jugoslovanski minister Milan Trobic, se je začelo premikati na

bolje. Minister je vložil prošnjo, ki je bila v štirinajstih dneh rešena., tako so se družine smele vrniti domov.

Umor Franca Krašne in Filipa Terčelja

Krašnja je kot duhovnik do plebiscita deloval na Koroškem, kasneje pa v Semiču in na Jesenicah. Leta 1927, je prevzel župnijo Sveti Križ nad Jesenicami, kjer je deloval do začetka vojne. Ob nemškem vdoru se je moral umakniti v Ljubljano.

Sredi leta 1945, je bil imenovan za župnika v Sorici in Davči, kjer mu je občasno pomagal Filip Terčelj. Tega so preganjale že italijanske fašistične oblasti. Doma je bil namreč iz Šturij. Bil je zaveden slovenski duhovnik, pisatelj in pesnik.

Že leta 1931 je bil zaprt v Gorici in Kopru, kjer je prestajal nečloveška izsiljevanja in mučenja. Leta 1932 je bil obsojen na pet let konfinacije. Bil je pomiloščen, vendar ko mu je sledila ponovna konfinacija se je umaknil v Ljubljano, kjer ja bil do konca vojne suplent za nemščino in profesor verouka na II. državni gimnaziji na Poljanah.

Tudi med vojno je bil tri mesece v italijanski zaporih. Ko so ga končno izpustili, piše svojim domačim: »Kam smo prišli, Kdo bi si kaj takega mislil? Ljudje, ki so toliko pretrpeli pod fašizmom, so danes preganjani.«

»Kako čuden in krivičen je svet, Bog se nas usmili!«

Že drugič se je ponovil primer, ki ga je Terčelj poznal po prihodu iz konfinacije: zanj ni bilo mesta ne v šoli ne v prosveti, ne v rednem duhovniškem delovanju.

Dražgoše pred »slavno bitko«

Ko sta se dan po Svetih treh kraljih Terčelj in Krašna odpravljala v dolino, peš proti Železnikom, da bi od tam šla z avtobusom v Ljubljano, sta jih v gozdu pod Sorico zajela dva komunista, ju odpeljala v nasprotno smer proti Podbrdu in ju v Štulcovi grapi pod Davčo izročili pripadnikom Knoja, ki so ju zahrbtno ustrelili in na mestu zakopali.

Kasneje so domačini našli v gozdu brevir in preskrbeli, da sta bila prekopana v grob na pokopališču v Davči vasi. Župnik, ki ju je pokopal je zapisal: »Da sta bila zverinsko umorjena.«

SLOVO

Poslovilno pismo Rozike Verk, ki so jo – bila je lepa kot angel - partizani posilili. Ker je dekle zanosilo, je svoje življenje končalo pod vlakom.

Predno se je odločila v svojem obupu, da gre pod vlak, ker zanjo ni več življenja, je napisala poslovilno pismo svojim dragim domačim, ki so jo tako čuvali in neizmerno ljubili.

Prejmite mnogo pozdravov, zadnjih od mene. S težkim srcem se poslavljam s tega sveta, saj sem skoraj začela komaj živeti, a jaz ne morem drugače.

Želim, drage sosede, imejte malo sočutja z mojo mamiko in sestro. Kolikor se zavedam, nisem jaz nikomur nič žalega storila. Če pa kateremu sem, ga prosim, naj mi odpusti. Pozdravim vse sorodnike, prijateljice in sosede.

Okrog mene bodo gotovo nastale razne govornice, a jaz prosim vsakega, da naj raje moli za mene, kot da bi me obrekoval, ter mi želel miren počitek v ranem grobu. Če je mogoče, kateremu naj pomaga in tolaži mojo drago mamiko in sestro. Pozdravim tudi mojega dragega brateca v tujino.

Mamiko prosim, ne žalujte preveč po meni, plačajte za mene sveto mašo in če je mogoče, mi postavite spomenik s sliko, na njem pa napis:

»Bog, Ti bodi mil sodnik«.

Moje ostanke pokopljite pri svetem Petru.

Vsem ki sem jih poznala, želim srečno življenje in tudi srečno smrt.

Vzrok moje smrti je sestavljen iz težkoč, ki so nam jih povzročili dotični, ki so hodili na račun partizanov k nam ropat. Naj imajo lahko vest!

Nesrečna Rozika Verk v rokah kriminalca

Še enkrat najlepše pozdraljam mamiko, Pavlico, Frančeka. Vse sorodnike in sosede.

Pavlica, povej Mihecu, da sem jaz svojo obljubo držala, pa naj bo srečen.

Tudi Kafketovo teto lepo pozdravljam, kakor tudi Veroniko, Mihčeve, Gajzikove jim želim vse dobro v življenju. Ostanite si tudi vnaprej prijatelji in se včasih spomnite name v molitvi.

Nežiki, Anžeku tudi pošiljam pozdrave, čeravno

Marsikaj bi še rada napisala, pa mi ne pride na misel.

Z Bogom!

Pozdrav od nesrečne Rozike.

Obup je največje gorje.
Prijatelja spoznati, nesreča te uči.
Ne moreš v nesreči brati, kje prijateljstvo tiči!

Simon Lorber

ALI JE SPRAVA MOGOČA?

Nacističnim raznarodovalnim ukrepom se je pridružila tudi komunistična revolucija.

Oba totaritalizma sta med ljudmi v Selški dolini zahtevala veliko žrtev, saj sredinska opcija praktično ni bila možna.

Nastale razmere so bile za cerkev vse prej kot ugodne; duhovniki so bili izgnani, cerkve pa so rušili.

To poglavje ima za uvod pregled ideološkega ozadja nacizma in komunizma ter njun negativen odnos do Cerkve.

Ob vsaki cerkvi, ki je bila poškodovana ali uničena, je predstavljen tudi potek obnovitvenih del, pri katerih so se povsod zelo prizadevali verniki.

Pomoči od države in krivcev namreč ni bilo!

Če bi danes partizani pomagali pri obnovi kakšne cerkve, bi bila to v duhu sprave slovenskega naroda zelo lepa gesta.

Poglavje o verskem življenju govori, kako so verniki vztrajali in se sami zbirali v cerkvah k molitvi.

Ponavljja se vprašanje, kako se je moglo nakopičiti toliko zla, tako na strani nacistov kot tudi komunistov. Pravega odgovora ne dajo niti politični niti socialni ne psihološki problemi na družbeni in osebni ravni. Ti so le povod za zlo.

Za najhujšimi zločini stoji poosebljeno zlo, ki to zlo hoče, ki se veseli da zmaguje, da se odobrava, ko se zlo širi.

Težak položaj, ki še danes deli Slovence, nas spodbuja k iskanju odgovorov, da bi razdeljenost med nami presegli. Zato poskušamo dogodke osvetliti v luči sprave.

Jasno je, da gre najprej za nacistično okupacijo, ki je začela s svojimi krutimi ukrepi: z izgoni duhovnikov, učiteljev in drugih zavednih Slovencev, z internacijami, zapiranjem, streljanjem talcev in uničevanjem domačij, skratka z uresničevanjem Hitlerjevega načela: »Naredite mi to deželo spet nemško!« (kot da je kdaj bila?)

Z uresničevanjem te Hitlerjeve zapovedi so okupatorji spremenili življenje in ustrahovali prebivalstvo.

Slovinci so se v nastalih razmerah znašli v skrajno težkem položaju. Ta položaj je po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo, ko se je Stalin nenadoma znašel v demokratičnem taboru in je iz rablja postal žrtev, izrabila komunistična partija, ki je zahtevala takojšen upor.

Komunisti so prevzeli pobudo in narodnoosvobodilni boj izrabili za svojo revolucijo. Saj so v njem imeli popolno vojaško in politično kontrolo, ki so jo utrjevali z Dolomitsko izjavo in čistkami znotraj partizanskih vrst. Poleg tega pa so neusmiljeno uničili vsak poskus boja proti okupatorju, ki ne bi bil pod njihovim nadzorom.

Pridružiti se partizanom, je bilo za svobodno misleče ljudi nesmiselno, saj so vedeli, da je v ozadju partija, ki ji ni bilo za demokracijo, ampak za vpostavitvev totalitarnega režima.

Treba pa je poudariti, da so bili v partizanskih vrstah tudi dobromisleči, ki so verjeli v resnično svobodo. Dejansko so ti dobromisleči ljudje največji poraženci, saj so bile njihove žrtve zaman.

Pri nas, se tako kot v vsej vzhodni Evropi, iz antifašizma ni razvila demokracija.

Istovetenje antifašizma s svobodo in demokracijo je prevara, ki jo je partija vzdrževala petdeset let in jo nekateri vzdržujejo še danes.

Do upora proti nacizmu je moralo priti, toda postavlja se vprašanje ali je bila res najboljša pot za takojšen upor, posebej zaradi krutega in neusmiljenega okupatorjevega maščevanja.

Usoda Dražgoš sodi v ta okvir. in je ena najbolj tragičnih. Možen bi bil tudi drugačen scenarij, če bi Slovenci prevzeli stališče Dancev, Belgijcev, Nizozemcev, ki so vedeli, da se usoda svetovne vojne ne bo odločala pri njih, ampak med Nemci na eni ter Angleži, Američani in Rusi na drugi strani.

Njihov odpor je bil pasiven. S tem so se izognili nepotrebnim žrtvam in uničenju dežele. V ničemer pa niso zamudili zmage zaveznikov, ki je tudi slovenski odpor ni pospešil. Vendar pa takšno stališče pri nas zaradi razdelitve Slovenije med tri okupatorje in predvsem zaradi navzočnosti partije, praktično ni bilo mogoče.

Slovenska demokratična javnost se je znašla v skrajno neugodnem položaju.

Odločila se je za samoobrambo, do katere je imela vso pravico, kajti vsak človek, ki je v življenjski nevarnosti, ima pravico, da se brani.

Slovenci so bili postavljeni pred dilemo: ali boj proti okupatorju skupaj s komunistično partijo in za komunistično diktaturo ali boj proti komunistični partiji z pomočjo okupatorja.

Toda ogromna večina partizanov in domobrancev se ni borila ne za eno ne za drugo diktaturo. Borili smo se za svobodno Slovenijo!

Tako smo prišli do pogoja za spravo. Potrebno je priznati, da je velika večina, sicer razdeljena v dva tabora, imela dober namen.

Partizani morajo priznati, da je bilo domobranstvo samoo-
bramba pred komunističnim nasiljem in da so domobranci do
tega imeli pravico. Imeli so pravico, da se borijo za demokratič-
no Slovenijo in za krščansko vero proti totalitarni in ateistični
ideologiji partije.

Žal smo bili prevarani; bili smo žrtve angleških piratov.

Tisti, ki so vezani na domobranstvo, morajo priznati, da so
bili partizani tudi verni in narodno zavedni, da je bil teh zave-
dnih, njihov namen dober, braniti domovino pred okupatorjem.
Objektivno pa so žal pripomogli, da je partija prišla na oblast in
vzpostavila svojo diktaturo. V tem smislu so bili žrtve partijske
prevare.

Ko bodo eni in drugi priznali nasprotni strani dober namen,
bo sprava med Slovenci mogoča!

Je vprašanje, kaj s tistimi, ki dobrih namenov niso imeli. Kaj
s tistimi katerih borba je bila revolucija, oblast in maščevanje.

Če končno priznavajo svojo krivdo, jo morda obžalujejo in
pričakujejo odpuščanja za svoje morije, naj se sami spravijo s
svojim Bogom, ki so ga zanikali, preklinjali in sramotili.

Kri nedolžnih ne kliče k maščevanju, njeno poslanstvo je
odpuščanje!

Pj (iz Naša družina)

Toliko ran ostaja prezrtih,
neobvezanih in neozdravljenih;
štejejo le zmagovalci in premožneži,
naprej žene jih lakota po priznanjih,
poti vodijo le k polnim žepom,
plačani so le takojšnji uspehi
priznani so le novinarski trači.

Ti, ki iz svojih ran podarjaš Duha,
ki iz svojega Duha podarjaš življenje;
Ti, ki iz grobov delaš vrtove,
ki zapore spreminjaš v igrišča.
Ti, ki ti iz ran klije ljubezen,
stori, da tudi moje rane
postanejo za koga vir miru,
da koga ozdravijo in preženejo strah,
komu vrnejo zaupanje vase,
da odprejo kakšna zaklenjena vrata
in dvignejo koga iz njegovega groba.

Naj iz ran posveti kakšen žarek,
naj priteče studenec žejnega,
naj iz njih zraste žito in kruh,
naj prinesejo smeh na stisnjene ustnice,
naj postanejo vhod za božji prihod,
naj bodo pečat sprejetosti,
naj bodo blagoslov za novorojene,
naj moje rane ozdravijo rane drugega!

Ksenja Hočevar

ZAMOLČANE ZGODBE IZ KOROŠKE

Maja Haderlap je v romanu Angel pozabe, opisala trpljenje koroških Slovencev med drugo svetovno vojno in še dolga desetletja po njej.

Romaneskin prvenec koroške Slovenke Maje Haderlab je v prvi vrsti zgodba o treh generacijah Haderlapove družine iz Leone pri Železni Kaplji. in drugih ljudeh s tega območja.

Poetična družinska pripoved, napisana v nemškem jeziku, združuje zgodovino in družinske zgodbe, razkriva boleče zgodovinsko pogorišče, tik za severno slovensko mejo, slika razmerje med slovensko manjšino in avstrijsko večino ter odpira dolgo zamolčane teme, ki vplivajo na življenje koroških Slovencev še danes. »To so zgodbe, ki jih v Avstriji nihče ne pozna in ki so po sedemdesetih letih končno predmet pripovedi«, je o romanu zapisal Peter Handtke.

»Tam je bilo tako čudno«

Maja Haderlap v romanu opisuje resnične usode ljudi. V središče postavi svojo babico, z njo je, kot je bilo takrat v navadi na kmetijah preživela otroštvo na Vinkovi domačiji v lepenskih grapah.

Majina stara mama je doživela neusmiljen pregon koroških Slovencev med drugo svetovno vojno in bila zaprta v taborišču Ravensbrucku.

»Tam je bilo tako čudno«, kar v koroški govorici pomeni grozno, je vedno ponavljala babica, ko se je Maja v stari črni kuhinji stiskala k njej.

Dan za dnem je poslušala njene zgodbe, med njima se je spletla močna vez. Stara mama jo je uvajala v preteklost, živila je s spomini, ki so ji bili bližji in bolj pomembni kot sedanost.

»Nenehno ponavljanje zgodb je bilo že skoraj podobno ritualu in imela sem občutek, da mi babica pripoveduje zgodbe z nekim namenom, verjetno si je želela da po njeni smrti ne bi izginile.«

Odgovorna se čutim za to, da njeno zgodbo izročim naprej pravi Haderlapova. Tudi zato je napisala roman v prvi osebi. Sebe je pisateljica postavila za medij, ki posreduje zgodbe in skozi njeno pripovedovanje se vzpostavi kronologija dogodkov in strah je bil nenehno navzoč.

Strah je bil vedno navzoč

Z očetovo zgodbo pisateljica opisuje travmatične posledice vojne in hude osebne bolečine, ki so jih dolga desetletja doživljali koroški možje njegove generacije. Oče je vojno izkusil kot otrok, star dvanajst let in bil najmlajši koroški partizan. Vojno nasilje ga je v resnici strlo bolj kot babico.

Zaradi strašnih posledic vojne so se rojevali znotraj posameznih družin hudi konflikti, ki ga je doživljala tudi pisateljica. Že kot otrok je slutila bolečino v očetu in njegovih kolegov, obkrožena je bila s samomori, z nesrečami pri delu, z alkoholom. Strah je bil nenehno navzoč in nenehno so ga tudi obujali.

Lepenska grapa je bil zaprt prostor, v katerega je redko zašel kdo od zunaj. Ljudje se v tistem času niso veliko premikali, televizije skoraj niso imeli, celo telefon so jim priključili šele v 80. letih.

Vojne zgodbe so si pripovedovali med seboj, ker jih drugim niso mogli.

Koroški partizani niso bili heroji

V romanu je pretresljivo poglavje, ko Maja opiše resničen dogodek iz gostilne v Železni Kaplji. Oče se je v njeni navzočnosti sporekel z nemško govorečimi gosti, ki so mu očitali izdajo domovine Avstrije, ker se ni boril na Hitlerjevi strani. Po vojni je zanje, kot drugi koroški partizani, ostal izdajalski bandit in zločinec, tako kot jih še danes imenujejo skrajni nacionalisti.

Po opisu je bilo koroško partizanstvo, vse drugačno od tistega v Sloveniji, kjer so si z zmago v vojni pridobili tudi oblast. Koroški partizani po vojni niso bili heroji »kot v Jugoslaviji.« Ostali so družbeni poraženci. Koroško prebivalstvo ni bilo komunistično usmerjeno.

Ljudje so šli v partizane zaradi nacionalsocialističnega terorja. Bili so bivanjsko ogroženi, borci za preživetje sebe in svojega naroda v času Hitlerjevega rajha, brez ideoloških primesi. Koroški partizan je bil čisto nekaj drugega, kot mitiziran slovenski partizan. Ni bil svet in nedotakljiv, kot ga poznamo iz naše zgodovine.

V romanu je partizan trpeč moški, ki se izogiba govorjenja o junaštvih, ni povezan z NOB, ni prišel na oblast v partiji, nima tradicije nošenja zastav in praporov in vsemogočih odlikovanj.

Partizan iz koroških grabnov poje pri cerkvenem zboru na koru cerkve v Železni Kaplji. V avstrijski zgodovini je ostal tujec, na Koroškem pa izobčenec.

Več kot spomini. Družinska kronika

Maja Haderlap, rojena leta 1961, je rasla in dorasla z zgodbami iz romana. Vznemirjale so jo vseskozi, že kot otrok je sočustvovala z njimi. Ko se je šolala na slovenski zvezni gimnaziji v Celovcu in na akademiji na Dunaju – po poklicu je dramaturginja – pa tudi kasneje se je srečala z dejstvom, da v Avstriji nihče več ničesar ne ve, ne govori, ne piše o medvojnem in povojnem, dogajanju na Koroškem. Ko se je vračala domov, pa se je vračala med zgodbe, ki v Avstriji in širše niso imele nobene veljave. Spodbujale so jo k razmišljanju in refleksiji.

Pustila je službo dramaturgije v gledališču in se v svobodnem poklicu lotila pisanja romana.

Roman niso le spomini, knjiga ni družinska kronika.

Pisateljica je več let zbirala arhivsko gradivo, raziskovala resnično zgodovino in obiskovala kraje glede na tematiko, oziroma razdobja, je zgrajena tudi struktura romana. Različna poglavja so napisana v različnih slogih, skladno z njenim razumevanjem stvari.

Prvi del, ki ga doživlja kot deklica je slikovito pripovedovanje.

Ko junakinja odraste, zgodbe dvigne na drugo raven. Stil vodi v refleksijo, ki je poetična, lirična. Na koncu pa se roman spet prevesi v pripovedovanje. Še več, avtobiografsko gradivo je zabrisala z vzdevki. Ob koncu romana, ko obišče taborišče Ravensbruck, uporablja prava imena in dokumentarno gradivo.

Nemščina je bila kot neopren

Po izidu romana pri nemški založbi Waldstein so Haderlapovi mnogi očitali, da je knjigo napisala v nemščini. »Jezik mi je pomagal ustvariti distanco do stvari, ki so boleče, omogočal mi je soočenje z občutki, ki bi me v jeziku otroštva sesuli.

Nemščina je bila kot neopren, varovala me je, ko sem se vračala v otroštvo.« pravi pisateljica, ki je odraščala v narečju Železne Kaplje in se šele v šoli naučila nemščine.

Roman je bil v nemško govorečem prostoru izjemno lepo sprejet. V enem letu je založba izdala deset ponatisov. Na Koroškem pa je bil prodajni hit tudi v tistih založbah, ki se dosledno izogibajo literature slovenskih avtorjev.

V nekaj mesecih je Haderlapova prejela številne pomembne literarne nagrade. Slovenski prevod je izšel septembra 2012 pri založbi Litera.

Reakcije ljudi so močne.

Mnogi »koroški bralci« Haderlapove zgodbe pripovedujejo svojim družinam. Z romanom je očitno odprla pogovor o stvarih, o katerih so doslej le molčali. Na cesti jo ljudje ustavljajo solznih oči. Najbolj čustveni so odzivi bralcev, ki prihajajo iz slovenskih družin, a ne govorijo več slovensko. So se asimilirali, a iščejo korenine.

V romanu vsak Korošec najde košček svoje zgodbe. Mnogi se identificirajo z revščino iz tistih časov.

Spomini na otroštvo na kmetiji vzbujajo nostalgijo. Mnogim pa je roman pomagal v kočljivih rečeh, ki so danes spolitizirane in v ideološki slepi ulici, svobodno spregovoriti, jih razumeti in sprejeti.

Haderlapova pravi, da ji vsak dan kdo, ki je prebral roman, reče, da zdaj prvič v življenju razume položaj koroških Slovencev in nanj gleda z drugačnimi očmi.

Korošci so ji v tem letu povedali toliko zgodb, da bi lahko napisala deset romanov.

V začetku novembra 2012, po enem letu izida romana, v številnih branjih in nastopih v nemško in slovenskih govorečem prostoru, se je Haderlapova umaknila iz javnosti.

Pavle Rant

DANILU KOPRIVICI IN NJEGOVIM NA GROB

Ko sem tiste dni v letu 1941 šel mimo ljubljanske kavarne Zvezda, me je poklical tamkaj sedeči Emmer. Prisedel sem k mizi, kjer so bili že zbrani: Vekoslav Bučar, Janko Debeljak in Danilo Koprivica.

Takoj sem ga spoznal – Danila in od tistega dne dalje sva postala ne samo znanca, skoraj prijatelja, čeprav so naju ločila leta.

Danilo Koprivica

Tisti dan Danilo, ali kakor so ga klicali »Borut«, prav gotovo ni slutil, da se bo po slovenski zemlji razlila njegova kri.

Borut je bil vojak, oficir, ki mu je bila dolžnost vse – ljubezen, neizmerna ljubezen do domovine. Neizmerno več, kakor samo govorniška fraza. In to domovino je našel tudi med Slovenci in z njimi doživel gorje.

Danilo – Borut je bil junak, ki ga tudi partizanska puška ni ustrahovala. Bil je dobričina, da mali takih. S srcem se je predal narodni stvari. V ušesih mi zveni značilno izgovarjanje slovenskih besed, ki so mu prišle v meso in kri.

Usta so se mu drobno nasmehnila, iz očal pa se je zasvetilo dvoje temnih oči, ko je govoril o bežečih partizanih.

Ne morem se znebiti vtisa, da se je prav tako drobno nasmihal, ko je streljal v Grčaricah.

»Nečeš ti mene, Koprivicu, brate nečeš!« Tako je zlogoval sam zase, ko so drdrali rafali in so laške bombe špricale zemljo vsenaokrog.

Tako je tudi umrl – Danilo, z nasmeškom na ustnah.

In taki so bili, ki so bili ob njem. Na porušeno zidovje je legala noč.

Ni bilo trobentača, da bi v noč odjeknili glasovi molitve. Dvignile so se nevidne roke v znak spoštovanja prisege zvestobe domovini do groba.

Dragi Danilo! Preko tebe pošiljam pozdrav vsem – Fanoušu Emmru, Milanu Kranjcu Marjanu Strniši, Vičiču, Vasiljeviću, Meničanu, Cerkveniku, vsem tako topel, kakor tedaj, ko smo se srečavali v Ljubljani in upali na boljše dni, ki morajo priti!

Hvala Ti, Danilo! Hvala Tvojim soborcem za neizmerno žrtev!

EPILOG

Čas beži brez prestanka. Novi dogodki, nove skrbi nam brišejo preteklost in vedno dalj smo od grozot in bolečin, tudi od tiste, ki je bila tako globoka in bridka.

Mnoge stvari, doživete med vojno, želimo pozabiti, ker so preveč boleče.

Naporno življenje, preganjanje in pomanjkanje, grozote bojev, ogenj, kriki pomoči, udarci in mučenja, vsak ki je trpel, želi izbrisati iz svojih spominov.

Nemogoče pa je pozabiti idealnih borcev, naših bratov, prijateljev, znancev in vseh, ki so bili z nami v mrtvaškem plesu. Bili so tako popolni, da sta strah in trpljenje prešla iz njihovih src.

Ta idealizem je bil razlog, da so klub neizmernim zaprekam, težavam in razočaranjem, bili vedno široko razpoloženi in so s pesmijo odhajali v neznano. Tako razpoloženje je last junakov!

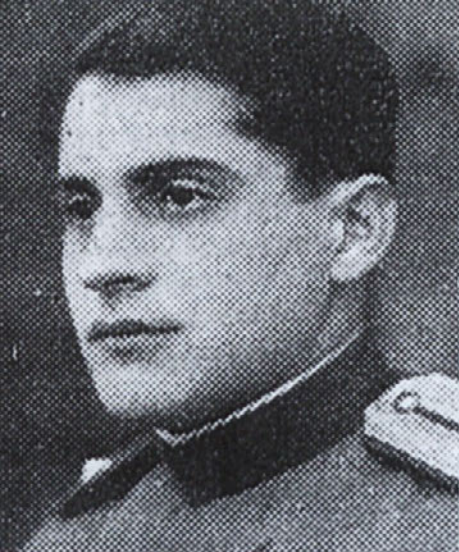
Borci, ki so preživeli, se bodo vedno spominjali junakov, kot je bil kapetan Dobrivoj Vasiljevič, ki je s svojim junaštvom, s svojo iznajdlivostvo v prvi zmagi ugnal nadmočnega sovražnika, ki je zmeden bežal v dolino.

Spominjali se bodo tudi poročnika Dobnika, kako je po veliki uspešni borbi na Blečjem vrhu, bodril fante, tik predno je umrl.

Ali kapetana Milana Kranjca, ki ni poznal poraza ali umika, Bil je enotam sovražnika strah do kosti.

Spomini na Tončka Šinkarja, Polda Toneta, Kunstlja in vseh kuratov, ki so stali s svojimi fanti in jim nudili uteho v zadnji uri, ko ni bilo ne matere ne sestre, ne dekleta, bil pa je naš, slovenski kurat, ta ne bo pozabljen.

Junaških podvigov kapetana Meničana, Jurišnih bataljonov in

Marjan Sterniša

venski zaklad.

Ne spominjamo se naših žrtev samo v mrzlih številkah, pač pa z zavestjo, da smrt vsakega pomeni solze mater, žena, deklet in, da je ostal prazen prostor v hiši, v katerega se ne bodo nikoli več povrnili.

Vse proslave in komemoracije, ne bodo dosegle namena, če se ne zgane v naših srcih, kar je bilo sveto v srcih teh junakov – Zvestoba domovini.

Dolg, ki ga imamo do naših junakov, ne more biti poplačan s tem, da smo v teoriji sprejeli načela, za kar so morali oni umreti, medtem pa mi živimo svoje življenje.

Mrtvi so vedeli, zakaj so morali umreti. Vedeli so, da svobode pod komunizmom ni in je ne bo! Njih žrtve naj bodo nam vodnik življenja, da bomo v stanju spoštovali ideale, za katere so oni dali svojo zadnjo mero posvetitve. Ta smrt ni bila zaman!

vseh mogočih zmag, stotin in stotin borcev Grčaric, Turjaka, Kočevja, Slatnika, Urha, Grahovega, Bele cerkve, Črnega vrha, Javorovice, Pleterja, Žuženberka in še in še, je dokaz, da smo bili narod junakov.

Toliko je stvari, ki nas vežejo na preteklost, da je nemogoče napraviti križ preko vsega. Naša dolžnost je da ohranimo spomin samotnim ali masovnim grobovom, kjer počivajo junaki, ki niso bili premagani, pač pa izdani in pomorjeni. Vsak od njih predstavlja neprecenljiv slo-

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov.

TABOR je last zveze DSPB - TABOR

Mnenje Tabora predstavljajo članki, ki so podpisani od Glavnega odbora.

Tabor izdaja konzorcij.

Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila.

• • •

TABOR is the voice
of the Confederation of the United Slovene Anticommunists.

• • •

TABOR es el órgano
de la Confederación de los Anticomunistas Eslovenos Unidos.

• • •

NAROČNINA (letna):

Za Slovenijo in Evropo 20 €.

Za vse druge države 20 USA dolarjev.

• • •

*Dopise, članke, poročila in nakazila
pošiljajte na naslov konzorcija:*

Mag. Ivan Korošec,

Bratov Učakar 90

1000 Ljubljana

Slovenija.

E-mail: ivankorosec@hotmail.com

• • •

Glasilo Tabor ureja uredniški odbor

Tehnični urednik: Andrej Gale

Tiskovna poročila: dr. Peter Urbanc

Konzorcij: mag. Ivan Korošec

Tiskarna: Rudi Mišmaš, Šmarje Sap

Jelovica, kamor se je po porazu »zatekla« partizanska vojska.